

Yann Arthus-Bertrand o svém dokumentu *Člověk*:

Víte co – každý má co říct

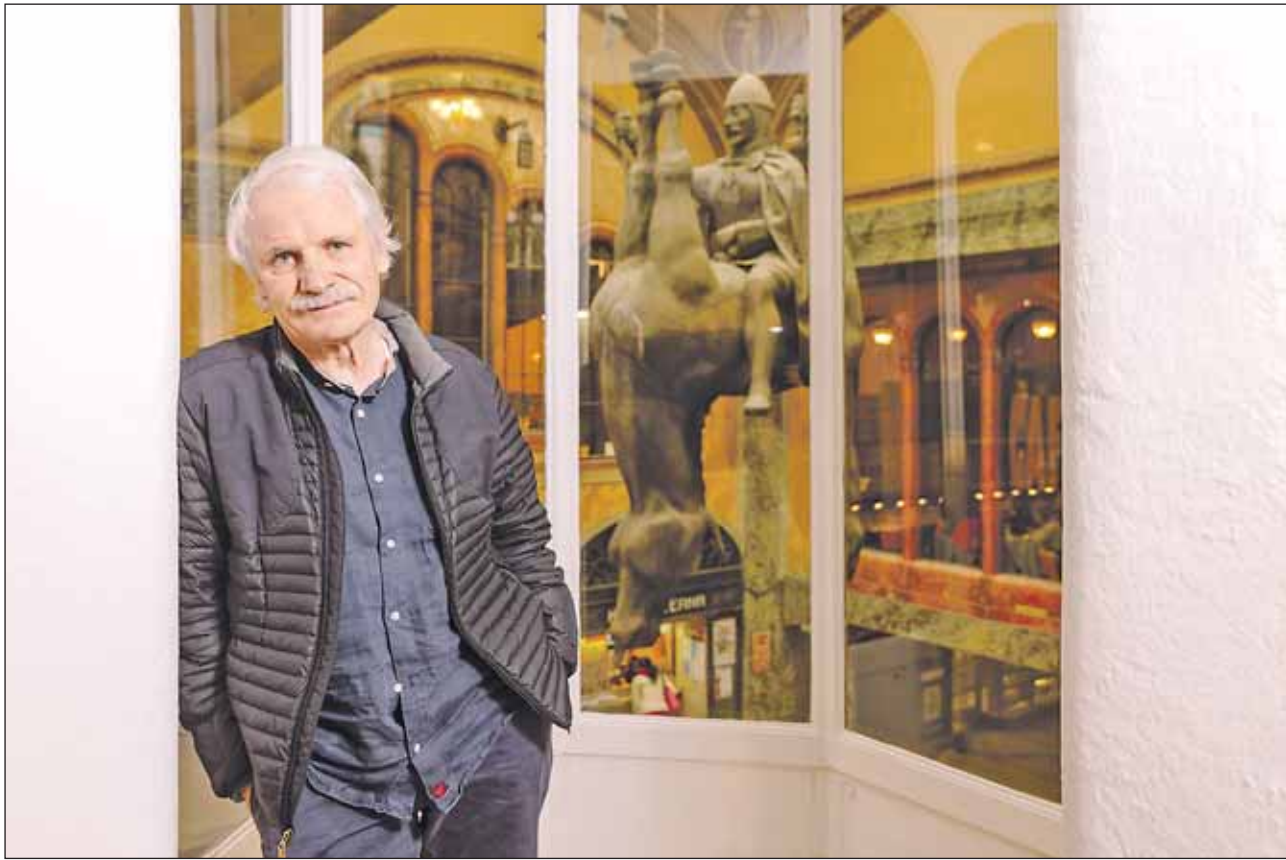
Tereza Šimůnková

Dokument *Člověk* (*Human*) francouzského environmentálního filmaře, fotografa a novináře **Yanna Arthuse-Bertranda** (1946) je koláží osobních výpovědí „malých“ lidí ze šedesáti zemí světa odpovídajících na „velké“ otázky typu: *Jakou největší životní zkoušku jste podstoupil/a? Co pro vás znamená láska? Bojíte se umírání? A co nás dělá lidmi?* Film *Člověk* byl v Česku uveden v rámci festivalu Jeden svět.

ISI Kolikrát jste během natáčení brečel?

Co při natáčení, já u toho brečím i dneska! Naposledy jsem se dojal u scény, kdy malá bezprizorní holka vzpomíná na tátu, co umřel, a pořád opakuje, že musíme žít v přítomnosti. *Kdybych měla žít v minulosti, musela bych pořád jenom plakat, a to nemá žádný smysl. Musíte žít teď.* Je tak mladá, žije na ulici – a má takový vzhled! Jak je to vůbec možné?

Foto Jeden svět/Lukáš Biba

nabíto zbraň a touží po tom, aby se k němu někdo vloupal a dal mu zámluku ji použít.

Touhu zabíjet v sobě máme všichni. Proč by jinak byly války, proč by existoval obchod se zbraněmi? Milujeme boj, milujeme zabíjení, patří to bohužel k tomu být člověkem.

ISI Jak jste ho přiměl, aby to řekl takhle otevřeně na kameru?

Prostě jsme se ho zeptali. Víte, každý den spáchá sebevraždu víc amerických veteránů, než kolik vojáků zemře v boji. Válka z vás udělá jiného člověka. Měli jsme natočené ještě další dva nebo tři veterány se stejnou touhou znovu zabít člověka. Byli k nám zcela otevření. Jdou do války jako úplně mladí kluci, je jim dvacet, a střílí do lidí, jako by to byla videohra, natrénují to na počítači a pak to napálí do žen nebo do dětí, opravdu jim rupne v bedně a je jim všechno jedno. Ještě jednou: zabíjení patří k lidské podstatě. Jedna Izraelka nám řekla tohle: *Já jsem já, ale taky jsem ta palestinská holka, která se jde odpálit do židovské školy, a taky jsem izraelský voják, který zabíjí palestinské dítě, a taky jsem esesák, co vede lidi do plynové komory, a taky někoho znásilňuju a taky někdo znásilňuje mě. Mám je všechny v sobě.* Myslím, že má pravdu. Máme v sobě všechno. Když na nás lidi z dokumentu *Člověk* mluví, je to, jako bychom se dívali do zrcadla.

ISI Jak jste získávali jejich důvěru?

V každé zemi jsme měli k ruce místní spojku, která nám dávala tipy na vhodné protagonisty. Natočili jsme dva tisíce rozhovorů. Původní verze filmu měla dvanáct hodin. Mluvíli jsme s lidmi o jejich životech, co říkli nám, neřekli předtím nikomu, taky protože se jich na ty věci nejspíš nikdo neptal. Oznámili jsme jim, že je uvidí milióny diváků, a že jestli mají nějaký vzkaz světu, teď je ta chvíle, kdy se o něj podělit. Jasně, někdy to byla trochu střelba naslepo, ale víte co – každý má co říct.

ISI Přišlo mi, že se těm lidem paradoxně mluví o smutných věcech než třeba o lásce.

Ale tohle JE film o lásce, je tam všude, akorát že láska se bere jako taková obyčejná, nezajímavá věc. Na otázku *Kdy jste byla v životě nejšťastnější?* nám jeden jako druhý opakoval *Když se mi narodilo dítě, děti a rodina jsou pro mě všechno.* Láska je jakoby evidentní hodnota, tak co na tom vymýšlet... Ale mluvili jsme o ní se všemi těmi dvěma tisíci lidmi, i s tím chlapem hned z prvního záběru, který zavraždil dva lidi a čeká v cele smrti na popravu. Bez lásky nemůžete být šťastní, potřebujete lásku dávat a lásku přijímat, lidi jsou takhle udělaní, aby byli spolu.

ISI Žen jste se ptal, jestli by radši nechtěly být muži. Proč jste se nezeptal obráceně?

Jistěže jsem se zeptal, ale nedostal jsem

dobré odpovědi. Muži říkali, že by v životě nechtěli být ženou, že by to nesnesli ani na chvíli, protože jako žena by neměli žádná práva, žádnou moc, nic. Proto teď začínám točit film o tom, jaké to je, být v našem světě ženou. Bude to film o ženách, o chudobě a politice.

ISI Většina vašich respondentů je ze zemí třetího světa a chudoba je ve fil-

Foto Jeden svět

Z filmu Člověk (režie: Yann Arthus-Bertrand, 2015)...

Blíží se sem z finské sauny...

Petr Ferenc

Jan Burian v jedné krátké kapitole svých memoárů *Rychle než to zapomenou* z roku 1990 s hořkým humorem vyjmenovává devět položek diskografie písničkářského dua, které tvořil s Jiřím Dědečkem. Sedm z devíti LP desek zůstalo nevydáno, z osmé a deváté se stala jediná strana dvojalba, resp. EP deska.

Burianovo krátké povídání o odvážných producentských nápadech a nemilosrdných típnutích shora si teď můžete přečíst znovu, tentokrát ale ke konci dvaasedmdesátistránkového bookletu kolekce *Na blánském pozadí* podávající na šesti discích konečně důstojný obraz více než desetileté činnosti dua. Pochváleno tady budiž nakladatelství Galén, které na poli českého folku v posledních letech plní roli mecenáše i labelu vydávajícího novinky, ale také opulentně vypravené archiválie.

Písničkář-klavírista Jan Burian vstoupil v první polovině sedmdesátých let na scénu s kamarádem Jiřím Dědečkem, tehdy nezpívajícím nekytaristou, který se hudebnímu řemeslu učil prý až za pochodu, v hotelích po vystoupení a podobně. Svými pozoruhodnými veršotepeckými schopnostmi ale vládl už tehdy, a tak recitoval, četl úvahy, textařil.

Psalí společně „divadelní hry“, které byly spíše jakýmsi věšákem na písničky, ve světě malých forem se tak ostatně dělo běžně. Generačně a společensky patřili do folkového hnutí Šafrán, ze zad jejich dří-

Jan Burian (vlevo) a Jiří Dědeček na fotografii z roku 1984

vějších písniček ale trčely spíš vidle Osvo- bozeného divadla a Semaforu.

Roztomilé trio s nimi nějaký čas tvořila Magda Křížková-Šebestová, která si jako dítě školou povinně zazpívala v Semaforu i několik písniček s Jiřím Suchým (třeba *Toulavé zpěváky*) a hrála ve filmech s Panem Tau. Později ji čekaly „zlatý precín“ v *Nejisté sezóně*, osudová paní učitelka ve *Vesničce mé střediskové* i účinkování s Vodňanským a Rutem.

Po zákazu ze začátku osmdesátých let se Burian a Dědeček vrátili z „venkovských“ štací do Prahy jako mnohem sebejistější písničkářský tandem.

Písničky psali každý zvlášť, skvěle se ale doplňovali – jazykový virtuóz Dědeček s občas nepřirozeným vysokým hlasem byl cyničtější, drsnějším protipólem Buriana, který hlasem příjemným občas dost šumloval a nebyla mu cizí niternější struna šansoniera a někdy i – navzdory

klavíru – romantika tak trochu portovního stříhu.

Takhle je slyšíme střídát se ve zpěvu písniček na prvních třech discích kompletu – jsou sestaveny ze záznamů pořízených v letech 1983 a zejména 1984 v sále malostranské Baráčnícké rychty. Kompilátor Lubomír Houdek (pan Galén) dal přednost písničkám před vyprávěním, povídkami, úvahami a dlouhými úvodů – tyhle folklórské hříčky jsou jen naznačeny pár ukázkami. V jeho rekonstrukci tedy vystoupení vypadají jako uragán vypointovaných miniatur. Byla-li taková opravdu, nevím, znal jsem v osmdesátých letech jen Dědečkovu *Ondatru*, kterou duo předvedlo v televizním *Trianglu*.

Co je důležité – ty písničky až na pár dobových narážek z časů, kdy se „začínalo smět“, a zejména Dědeček toho hojně využíval, vlastně nezestárly. Burian vždy tihl k introvertnímu sebezpytu a dodnes rád zpívá o zamilovaných, milujících se, odmilovávajících se dvojicích, zatímco Dědeček často staví na půvabu slovních hříček – jeho rým z veršů „blíží se sem z finské sauny / představitel svinské fauny“ z již zmíněné *Ondatry* považují za jeden z nejhezčích českých vůbec.

Ty desítky, ne-li stovky, písniček, co v době jejich spolupráce vznikly, dávají dohromady učiněný malý svět rychle se střídajících obrázků. A dvojici začalo být jasné, že takhle to stačí. Stále sice uváděla „divadelní představení“, postupem času se ale čím dál víc jednalo o kostry přístupné improvizaci, okamžitě inspiraci a změnám určeným třeba tím, jak se vyvrbí odpovídání na dotazy diváků.

Na šestém disku kompletu nazvaném *Večirek rozpadlých dvojic* (v letech 1985

mu *Člověk* všudypřítomná, často v extrémní podobě...

Ano – jako když Indka z kasty nedotknutelných musí vybírat zrní z kryších děr, aby její rodina měla co jíst. Hledat jídlo v kryších norách! Pro mě je chudoba to, co v našem snímku říká ten Haitan: *Když chci jít do školy a nemůžu, když mám hlad a nemám co jíst, když se chci vyspat a nemám kde, když moje rodina trpí a já vím, že to v životě nezměním. Když je chudoba v mé hlavě...*

ISI Proč jste z filmu vystříhl téma náboženství?

Zase – protože jsme nedostali silné odpovědi. Osmdesát pět procent světové populace věří v Boha. Pro mě bylo zajímavé najít proč. Proč ho potřebují. Zeptali jsme se na to dvou tisíc lidí, a ani jeden jediný neřekl nic originálního...

ISI Takže vy nevěříte?

Já víru nepotřebuju. Čím jsem starší, tím miň jí ve mně zbylo, vychovávali mě přísně nábožensky... to je ale dlouhý příběh, který sem nepatří... ne, nevěřím. Když od sebe dokážete rozeznat dobro a zlo, když věříte, že život má nějaký smysl a najdete v něm svou úlohu, Boha nepotřebujete.

ISI A co nás tedy dělá lidmi?

To, že si uvědomíme svou smrt. Které jsme každým dnem blíží a blíží. A hlavně že ji přijmeme. Kdysi dávno jsem natáčel film v Etiopii a jeden člověk mi tehdy řekl, že jeho největším snem je umřít s úsměvem. To se mi líbilo... Protože to znamená přijmout i své chyby. Umřeme. I lidi, které milujeme, umřou. A budoucnost je černá. Jsem dlouholetý ekolog, fotil jsem odlesňování a skládky a environmentální katastrofy, věřte mi, není se na co těšit.

Stačí se podívat na čísla. Když jsem byl mladý, žily na světě dvě miliardy lidí. Dneska je nás miliard sedm. Vyčerpáváme zdroje vlastní planety, smyslem naší civilizace se stalo kupovat si věci. Jak v našem filmu říká prezident Uruguaye: *Jenomže ve skutečnosti za ty věci neplatíme peníze – platíme časem našich životů, který jsme obětovali, abychom ty peníze vydělali. A nejhorší je promarnit život obětováním svobody.*

až 1990 tato vystoupení bývalých tandemů pořádal Petr Skoumal) oba pánové vystupují už jako sólisté, nicméně v jejich písničkách je *toho druhého* ztlačně slyšet – v Burianových najednou zní dědečkovská ostrá hrana, Dědečkovy jsou melodičtější a umí být i neironicky vážné.

Jsou to dodnes majstrštyky jednotlivých repertoárů: Burianovy *Některé staré ženy*, *Hlídači slov*, Dědečkův *Reprezentant lázy*, *Doznání* a legendární *Vraťte mi nepřítel* („a jděte do háje... anebo do prdele“), kterou autor v listopadu 1989 zapěl z tribuny na Letenském pláni, a vysloužil si tím přezdívku *Sprosták z Letné*. V době, kdy slovo *ostalgie* ještě neexistovalo a dřívá většina cinkajících ani folkových duší netušila, jaké pocity číhají za nejbližším nesametovým rohem, šlo o dílko vyslovené prorocké, k němuž se lze proměnlivě vztahovat s každým dalším uplynulým rokem.

Nedopočetl jsem se, kolik písniček – a zda vůbec nějaké – nyní od Galény dostáváme v autorských podáních poprvé. Některé ale posluchač oficiální české gramofonové produkce osmdesátých let znal mnohem dříve ve zhudebněných verzích Skoumalových a Vladimíra Mišíka s jeho Etc.... Burian i Dědeček své texty rádi dávali dál a zejména verše druhého jmenovaného si můžeme zpívat ve více melodích.

Mnohahadiskové výlovy archivů mívám problém naposlouchat najednou, tady mi šest kompakťů, z nichž jen jeden má kratší než hodinovou stopáž, uběhlo veskrze příjemně. Rád jsem se vracel k roky oblíbeným číslovkám, našel pár netušených klenotů a do police tuhle modrou krabičku jen tak nezadám.